

Otroštvo in mladostniški podvigi kot osrednja tema v *Kralju Hornu* in *Haveloku Danskem*, romancah izgnanstva in povratka

Alenka Divjak

Ul. Slavka Gruma 66, SI-8000 Novo mesto
alenka.divjak@guest.arnes.si

Članek obravnava otroštvo in mladostniške podvige v Kralju Hornu in Haveloku Danskem, romancah izgnanstva in povratka iz trinajstega stoletja, ki se osredotočata na razlaščne in izgnane plemiče in njihov uspešni povratek v domovino. Članek obravnava pot v izgnanstvo, izobrazbo in poroko kot tri bistvene pripovedne elemente v obeh romancah in tradiciji srednjeveške romance na splošno.

Ključne besede: angleška književnost / srednjeveška književnost / romanca / pustolovski roman / Kralj Horn / Havelok Danski / izgnanstvo / vrnitev

Uvod

Eksotika, beg iz resničnosti, oddaljene dežele, eksotična bitja in čarobni predmeti, kot tudi občutek iracionalnosti in drugačnosti, so elementi, ki so bistveno prispevali k trajni priljubljenosti srednjeveške romance in utrdili njen položaj srednjeveške uspešnice. Toda istočasno so bile romance v enaki meri, čeprav bolj diskretno in posredno, zakoreninjene v srednjeveški družbeni in zgodovinski resničnosti, ki sta jo v pomembni meri oblikovala družbeni vzpon in moč posvetnega plemstva, razreda bojevnikov na konjih, ki jim je zrasel ugled zlasti v obdobju križarskih vojn v dvanajstem in trinajstem stoletju. Njihova naraščajoča samozavest je našla odmev v novih literarnih zvrsteh: srednjeveških romancah, *chansons de geste*, viteških življenjepisih in *fabliaux*, ki vsi bolj ali manj odkrito prisojajo plemstvu umski, moralni in vojaški primat. Tako kot prej omenjene literarne zvrsti je tudi srednjeveška romanca pomagala braniti družbeni in politični *status quo* svojega časa, vodilni položaj posvetnega plemstva, ki so ga začeli v dvanajstem stoletju postavljati pod vprašaj drugi družbeni razredi na najbolj bistvenih področjih družbenega življenja: v gospodarstvu, kraljevi admini-

straciji¹ in celo vojski (Hunt 1; Vance 564; Bennet 36–37). Da bi vsaj nekoliko omililo upad svoje gospodarske in politične moči, si je srednjeveško plemstvo ustvarilo ideološke nadomestke, ki so pomagali ustvarjati razdaljo med plemiškim stanom in neplemiči: prefinjeni kodeks vedenja, razkošen življenjski slog, plemiško prilaščanje kulturnega in moralnega primata nad preostalo srednjeveško družbo in vsiljevanje različnih omejitev premožnim neplemičem na področju prehranjevanja, oblačenja in življenjskega sloga v dokaj jalovem poskusu, da bi plemstvo ohranilo vsaj vizualno iluzijo svoje družbene večvrednosti (Crane, *Insular Romance* 177–178; Green 51; Vance 565–566). Plemstvo je zviška gledalo na t. i. novi denar, ki so si ga pridobili neplemiški sloji s trgovino in obrtjo (Keen 146–149), in primerjalo svoje uglajene navade, običaje in družbeni ritual z domnevno grobim vedenjem običajnih ljudi in meščanov, ki jim je poleg grobosti in prostaštva pogosto pripisovalo tudi zabitost.² Nadaljnje upadanje plemiške gospodarske in politične moči v štirinajstem in petnajstem stoletju je – paradoksalno – še dodatno okrepilo prepričanje plemstva o njegovi kulturni in družbeni večvrednosti in ga še odločneje spodbujalo k nadaljnjemu razvijanju olike in življenjskega sloga kot tistih dveh prepoznavnih značilnosti, ki naj bi nezmotljivo ločevali plemstvo od preostale družbe. Ta težnja je opazna zlasti v poznejših romancah z njihovimi vedno bolj idealiziranimi junaki, s poudarkom na dvornem obredju, z izginjanjem notranjih konfliktov in z razvijanjem vedno bolj prefinjenega plemiškega življenjskega sloga (Crane, *Insular Romance* 176–177; J. R. V. Barker, *The Tournament* 98–99), kar poznejše romances v pomembni meri ločuje od bolj kritičnih, skeptičnih in ironičnih zgodnjih romanc iz poznega dvanajstega stoletja, ki svoje junake in junakinje kljub obveznemu idealiziranju, ki ga zahteva literarna zvrst romances, motrijo z opazno mero ironije in skepticizma.³

Prevladujoče vsebine srednjeveške romances: poudarek na izredni lepoti in umskih sposobnostih junakov in junakinj, obred sprejema v viteški stan, turnirji, razkošna razvedrila, sijaj, potovanja, vojne in iskanje neveste, skupaj s stranskimi motivi, so bile torej v službi ideologije, s ciljem ustvariti idealizirano literarno podobo srednjeveškega plemstva. Med motivi, ki vedno bolj pritegujejo pozornost literarne stroke, je *enfance(s)*, otroštvo skupaj z adolescenco, mladostniško dobo,⁴ kajti dogodki, do katerih je prišlo v tem zgodnjem obdobju, pripravijo bralce na junakove bodoče dosežke, s katerimi dokaže svojo pripadnost srednjeveški plemiški eliti, kar mu prinese vstop v svet odraslih. Tako kot v romancah je mogoče navdušenje za biografske podrobnosti, ki se je začelo v zahodnoevropski književnosti pojavljati že ob koncu dvanajstega stoletja, zaslediti tudi v viteških življenjepisih, *chivalric biographies* (Cotton 583–609), poznejših *chansons de geste* (Cosman 178–180) in življenjih svetnikov, ki se ne zadovoljijo

več s kratkimi poročili o trpljenju in mučeniški smrti svojih protagonistov, temveč podajajo tudi podatke o njihovem rojstvu in otroštvu.⁵

Vztrajnost, s katero so srednjeveške romances gojile prepričanje o premoči plemstva v lepoti, intelektu in sposobnostih, ki pridejo na dan tudi v najtežjih razmerah in najbolj ponižujočih okoliščinah, je opazna zlasti v tistih romancah, ki se prvenstveno ukvarjajo s temo izpostavljenih (plemiških) otrok kot tudi v ostalih srednjeveških besedilih z enako temo.⁶ Kljub prizadevanju sebičnih posameznikov, ki izpostavijo nezaželene otroke, bodisi svoje bodisi tuje, izpostavljeni otroci nikoli ne propadejo, ampak po zaslugi sočutnih zaščitnikov preživijo, uspejo, si povrnejo svoj privilegirani družbeni položaj in se naposled snidejo s svojo biološko družino. Razen tega so srednjeveške romances poznale tudi temo plemiških sirot, ki po krivdi brezvestnih varuhov doživijo družbeni padeč. Toda niti slabo ravnanje niti zanemarjanje, ki so ju osiroteli otroci deležni v spremenjenih okoliščinah, ne moreta preprečiti tem otrokom, da ne bi že zgodaj v otroštvu razkrili svojih izrednih talentov, vrlin, poguma in telesne lepote, s pomočjo katerih si ponovno pridobijo status in bogastvo in se ugodno poročijo, s čimer romances poudarijo intelektualno in moralno premoč plemstva, ki je v skladu z ideološkimi konvencijami romanc kos tudi najhujšim izzivom. Njihova lepota, samozavest, moralne in intelektualne kvalitete postanejo opazne že v tej zgodnji otroški in kasneje mladostniški dobi in so skupaj z njihovo prezgodnjo in izstopajočo zrelostjo izpostavljene zlasti v skupini anglo-normanskih in srednjeveških angleških romanc, napisanih v dvanajstem, trinajstem in štirinajstem stoletju,⁷ ki se posvečajo razlaščenemu in izgnanemu plemiškemu junaku, ki si mora povrniti izgubljeno bogastvo, družbeni položaj in dedne pravice. Literarna veda jih opredeljuje kot romances izgnanstva in povratka, *romances of exile and return* (Crane, *Insular romance* 13–52, 155), ali romances o prednikih, *ancestral romances* (Legge, *Anglo-Norman Literature* 139–175). Izgnanstvo in skrb za rod sta osrednji temi v tovrstnih romancah, kjer je junak prisiljen zapustiti svojo deželo bodisi kot otrok bodisi kot odrasel in premagati vse vrste ovir, da bi si ponovno pridobil premoženje in ohranil posest in plemiško ime za potomce. Po Leggejevi so nastajanje anglo-normanskih romanc o prednikih vzpodbujale mlajše veje tistih anglo-normanskih plemiških rodbin, katerih mlajši sinovi so dobili fevde v Angliji po svojem prihodu v Anglijo z Viljemom Osvajalcem l. 1066 in so si morali šele pridobiti ugled in priznanje, ki sta se njihovim starejšim vejam zdela samoumevna: “They were all apparently written to lend prestige to a family which, for one reason or another, could be regarded as parvenu” (Legge 174). Cranova, nasprotno, obravnava anglo-normanske romances izgnanstva in povratka s širše družbene perspektive in trdi, da se tovrstne romances odzivajo na probleme anglo-normanske-

ga plemstva kot celote in bi jih lahko obravnavali kot literarno in ideološko sredstvo, s pomočjo katerega je plemstvo vzdrževalo iluzijo družbene moči in neodvisnosti, ki ju ne more omajati niti kralj. Tako so plemiči, ki so bili v srednjeveški resničnosti izpostavljeni naraščajočemu kraljevemu nadzoru in samovolji, razlastitvam in ponižujočim kaznim, v romancah opisani kot izredni posamezniki, ki jim uspe preživeti družbeni padec, izgubo položaja, izgnanstvo in razlastitev, se ponovno in še sijajneje povzpeti na družbeni lestvici ter zagotoviti svojim potomcem sijajno prihodnost.

Po Cranovi so imele srednjeveške angleške romance, kot celota, ne samo romance izgnanstva in povratka, celo številčnejše občinstvo kot njihove predhodnice, pisane v anglo-normanski francoščini, francoskem narečju, ki se je razvilo v srednjeveški Angliji po normanski zasedbi l. 1066: "The literature most naturally suited to the later barony's station and concerns was to be found in Middle English adaptations of the literature of their predecessors, the Anglo-Norman barony" (Crane, *Insular romance* 9–10). Razen angleškega plemstva, ki je izhajalo iz anglo-normanskega baronstva, so tudi častihlepni in premožni pripadniki srednjega razreda sprejeli srednjeveške angleške romance za svoje zaradi njihovega poudarka na zakonitosti, pravičnosti, bogastvu in družbeni mobilnosti.⁸ Usihanje anglo-normanske francoščine med plemstvom v Angliji je prav tako prispevalo k povečani priljubljenosti srednjeangleških prevodov in priredb anglo-normanskih romanc, zlasti ker je francoščina postopoma postajala spretnost, ki jo je večinoma obvladalo samo še najvišje plemstvo, tesno povezano z dvorom.

Če se vrnemo k anglo-normanskim in srednjeveškim angleškim romancam izgnanstva in povratka, vidimo, da je literarna veda z uporabo zgodovinske perspektive pomembno prispevala k razkrivanju njihovih družbenih in ideoloških temeljev, medtem ko t. i. mitski vidik, ki ga literarna veda prav tako pogosto uporablja pri proučevanju romanc izgnanstva in povratka, obravnava isto temo kot primer iniciacijskega mita: izguba očeta, kriza, osamljenost, zanašanje na samega sebe in svoje sposobnosti ter pogum, ko mora junak zbrati vso svojo moč, da si povrne izgubljeni položaj, kar mu je omogočeno šele po vrsti opravljenih preizkušenj. Izziv je še toliko zahtevnejši, ker se dežela po očetovi smrti znajde v kaosu, in junakova dolžnost je razrešiti težave in vzpostaviti red, preden mu je dovoljeno ponovno priti do dednih pravic (Wolfzettel I 326–327).

Ta članek se osredotoča na *Kralja Horna* in *Haveloka Danskega*, ki ju stroka obravnava kot ključna primera romance izgnanstva in povratka. Ker med romancama obstaja mnogo vzporednic (Hanning 587–588): tema izgnanstva in povratka, maščevanje, pridobitev neveste, potreba po vzpostavitvi reda in zagotovitvi zakonitosti, se mnogi strokovnjaki nagibajo k

skupni obravnavi obeh romanc. Razen vseh teh vzporednic družijo obe romanci še ena prepoznavna lastnost, ki ju v določeni meri ločuje od drugih romanc izgnanstva in povratka, namreč kraljevsko poreklo obeh junakov, kar ju v družbenem pogledu povzdigne nad plemiške junake drugih romanc izgnanstva in povratka in da njunemu prizadevanju po vrnitvi premoženja in statusa širše, državniške razsežnosti. Toda kljub naštetim razlikam ostaja pripovedni vzorec v *Kralju Hornu*, *Haveloku Danskem* in ostalih romancih izgnanstva in povratka enak: junak iz privilegirane družine je prisiljen oditi v izgnanstvo in preživeti trdo vajeniško dobo, kar mu omogoči, da si ponovno pridobi krivično odvzeti status in premoženje, s čimer dokaže, da mu visok družbeni položaj pripada po rodu in po zaslugi. Glavni namen članka je obravnavati in proučiti junakovo otroštvo in mladostniško dobo, *enfance(s)*, tako imenovano vajeniško dobo, dobo preizkušenj in iniciacije,⁹ ki potrdi junakovo osebno vrednost in njegovo upravičenost do uglednega družbenega položaja. Da bi bolje razumeli obravnavane probleme v obeh romancih, je potrebno pred tem podati kratko vsebino obeh besedil.

Kralj Horn je najstarejša ohranjena srednjeveška angleška romanca v 1500 verzih, ki jo datirajo okrog leta 1225. Horn, fiktivni junak, sin kralja in kraljice iz Suddena (verjetno South Devonshire na jugozahodu Anglije, Hofer 314), se znajde kot deček v smrtni nevarnosti, ko ga zajamejo Saraceni, ki so napadli kraljestvo¹⁰ in ubili njegovega očeta. Napadalci, ki so zasedli deželo in ukinili krščansko bogoslužje, pošljejo Horna z dvanajstimi tovariši v ladji preko morja v upanju, da bo tam poginil. Toda Horn se izkrca v kraljestvu Westernesse (verjetno polotok Wirral blizu Liverpoola na severozahodu Anglije), se prikupi tamkajšnjemu kralju, ki ga vzgaja na svojem dvoru, in se v mladeniški dobi zaljubi v kraljevo hčer Rymenhildo. Uspešno se bori s Saraceni in Rymenhilda prepriča očeta, da Horna povzdigne v viteški stan. Hornov tovariš Fikenhild izda ljubimca in Horn mora oditi v izgnanstvo na Irsko, kjer mu tamkajšnji kralj Thurston ponudi za ženo svojo hčer Reynhildo, potem ko se je izkazal v boju proti Saracenom, toda Horn ostane zvest Rymenhildi. Vrne se v Westernesse in se da prepoznati izbranki, ki je tik na tem, da jo na silo poročijo s kraljem Modijem, ubije njenega ženina in jo reši. Svojo identiteto razkrije njenemu očetu in se sam poroči s princeso, toda takoj potem odide v svoje kraljestvo Suddene, odločen, da bo njegov zakon z Rymenhildo samo črka na papirju, dokler ne osvoji svojega kraljestva. Ko to stori, se vrne v Westernesse prav tistega dne, ko Fikenhild praznuje svojo poroko z Rymenhildo, potem ko je nalagal njenega očeta, da je Horn mrtev, ga ubije in razglasi Rymenhildo za svojo kraljico.

Havelok Danski, napisan med 1280 in 1290,¹¹ v Lincolnshiru, na severozahodu Anglije, v 3000 verzih, se osredotoča na razlaščenega danskega

princa Haveloka, fiktivnega junaka. Po smrti Havelokovega očeta, kralja Birkabeyna, uzurpator Godard ubije Havelokovi sestri in izroči dečka ribiču Grimu, da ga usmrti. Grim je tik na tem, da izvrši ukaz, ko z ženo opazita skrivnostno svetlobo, ki med spanjem prihaja iz dečkovih ust, in "kynemer", rojstno znamenje v obliki križa na ramenu, ki razkriva njegovo kraljevsko poreklo. Namesto da bi umoril princa, Grim odpluje v Anglijo skupaj s svojo družino in Havelokom, ki se preživlja v mladostniški dobi najprej kot nosač v Grimsbyju in pozneje kot služabnik v kuhinji Godricha, grofa cornwallskega, izdajalskega varuha princese Goldeboru, osirotele in razlašene edinke kralja Athelwolda Angleškega. Godrich prisili Goldeboru, da se poroči s Havelokom, ki ga ima za osebo služabniškega porekla, da bi ponižal Goldeboru in preprečil njen vzpon na oblast s pomočjo vplivnega moža. Toda Goldeboru na poročno noč opazi Havelokovo rojstno znamenje in skrivnostno svetlobo, ki prihaja iz njegovih ust, prepozna v njem osebo kraljevske krvi in ga odslej naprej zvesto podpira (Weiss 254–255). Vrneta se na Dansko, si pripodobita podporo, tako da razkrijeta Havelokovo resnično identiteto Ubbeju, privržencu Havelokovega pokojnega očeta, premagata in obesita Godarda ter si pridobita krono. Nato se Havelok in Goldeboru vrneta v Anglijo, premagata, zapreta in sežgeta Godricha, nakar sta razglašena za kralja in kraljico (Purdon 34). Drugače kot *Kralj Horn*, ki zelo verjetno nima podlage v zgodovinski resničnosti (Hofer 318, Sands 16), ima lik Haveloka Danskega verjetno zgodovinske korenine in kar dve zgodovinski osebnosti sta bili predlagani kot modela, na katerih bi utegnila temeljiti pripoved o Haveloku: Olaf Kvaran in Olaf Tryggvason (995–1000). Nordijec Olaf Kvaran je vladal kot kralj v Northumbriji v severni Angliji in je sodeloval v bitki pri Brunanburhu (937), kjer je anglosaški kralj Athelstan (924–939) prepričljivo premagal Olafa in druge Vikinge. Po tem vojaškem polomu je Olaf Kvaran vladal v Dublinu, dokler ga niso od tam pregnali Irci, in je svoje poslednje dni preživel na otoku Joni, kjer je umrl leta 981 (Bugge 263–264). Drugi predlagani model za lik Haveloka Danskega je Olaf Tryggvason, slavni pokristjanjevalec in kralj Norveške (995–1000), in dejansko se da potegniti mnogo vzporednic med Havelokom in Olafom Tryggvasonom. Po legendi je morala Olafova mati Astrid zbežati iz Norveške s svojim sinom dojenčkom, možnim dedičem norveškega prestola. Tako kot Havelok se tudi Olaf znajde v tuji deželi (Holmgard – Novgorod), njegovo plemenito poreklo prepoznajo, poroči se s kraljevo hčerjo, se naposled vrne v domovino in se kasneje odloči, da bo izterjal ženino dediščino od ženinenga brata Sveina Tjugeskæga (Bugge 282), dejanje, ki je popolni polom, popolnoma drugače kot bleščeči uspeh, ki ga doseže fiktivni Havelok na Danskem in v Angliji. Če je Lincolnshire v resnici

področje, kjer ima *Havelok Danski* svoje korenine, tedaj ugodna luč, v kateri je predstavljen istoimenski junak, ni naključje. Lincolnshiru so vladali Danci v devetem in desetem stoletju, ko je bil Lincolnshire del Danelawa, danskega območja na severu in vzhodu Anglije, politično neodvisnega od anglosaških vladarjev, ki se je naslanjalo na svoje lastne običaje, jezik in zakonodajo, dokler ga niso anglosaški kralji ponovno osvojili v desetem stoletju. Ni torej naključje, da je Lincolnshire zadržal svojo skandinavsko jezikovno tradicijo skupaj s pozitivnimi asociacijami na skandinavski svet še globoko v srednji vek, kar je mogoče opaziti tudi v *Haveloku Danskem*.

Pripovedni elementi: potovanja, izobrazba, poroka

Potovanje

Ta članek obravnava pot v izgnanstvo, izobrazbo in poroko kot tiste mejnike na poti od otroštva in mladostniške dobe do pravne odraslosti in z njo povezane materialne neodvisnosti, ki morajo biti prehojeni, preden je junaku romance izgnanstva in povratka dovoljen prevzem družbenega položaja, ki mu pripada po rojstvu. Pot v izgnanstvo, ne glede na vse težave, reši junakovo življenje in mu da še eno priložnost za ponovni vzpon, izobrazba, ki si jo pridobi v izgnanstvu, ga pripravi na ponovno pridobitev izgubljenega družbenega položaja, in poroka s primerno nevesto razkrije njegovo sposobnost, da si poišče kvalitetno soprogo, s katero bo nadaljeval rod. Potovanja so standardni element v srednjeveških romancah na splošno, kjer junakovo odločitev za potovanje vzpodbudi vrsta razlogov: iskanje primerne neveste, ugrabitev starša, brata ali sestre, iskanje zdravila, ki bo ozdravilo neozdravljivo bolnega junaka, želja po plenu, potreba po izničenju prekletstva, maščevanje zaradi žalitve itd., in vsi ti naporji so seveda poplačani s sijajnim uspehom (van Nahl 29). V romancah je mogoče potrebo po potovanju razložiti na dva načina: mitsko in zgodovinsko. Z mitskega vidika je potovanje predstavljeno kot iskanje identitete, kot mučno, zahtevno obdobje, ki sledi začetni, otroški dobi sreče in brezskrbnosti in ki ga mora junak izkoristiti za opravljanje nalog, s katerimi dokaže svoje sposobnosti, preden mu je dovoljen povratak v srečno dobo, seveda obogateno z znanjem in izkušnjami, ki jih v otroški dobi še ni poznal (Frye, *Structure* 54). Z zgodovinskega vidika pa je mogoče razložiti potovanje kot težnjo romance, da v literarni, sublimirani obliki razrešuje družbene probleme, ki so se pojavljali v plemiški družbi. Tudi dramatična in dolgotrajna potovanja, polna dogodivščin, eksotičnih bitij, očarljivih princes, žilavih nasprotnikov in bogatega plena, na katera se podajajo junaki

v romancah in kjer dokazujejo svoje sposobnosti, je mogoče obravnavati v tej luči, kot razreševanje žgočega družbenega problema, ki se je skrival pod plastmi eksotike in fantazije. Plemiška družba se je soočala z nezadovoljstvom odraslih plemičev v zreli moški dobi, ki so bili še vedno materialno odvisni od svojih očetov in v pravnem pogledu še vedno zasidrani v mladostniški dobi. Ker so bile v negotovem gospodarskem položaju celo najbogatejše plemiške družine, so se očetje obotavljali razdrobiti posest in dati delež premoženja odraslim dedičem že v času svojega življenja. Njihovi dediči, čeprav telesno odrasli, so bili zaradi materialne odvisnosti legalno še vedno na pol otroci, mladeniči, *iuvenes*, medtem ko so mnogi mlajši sinovi ostali trajno zasidrani v tem pravnem položaju, razen če si niso izboljšali položaja s pridobitvijo fevda ali s poroko z dedinjo.¹² Tudi pri mitski razlagi potovanj se ni mogoče popolnoma izogniti zgodovinski in družbeni dimenziji tega pripovednega elementa. Potovanje predstavlja bistveni del iniciacije, ki prisili junaka, da se iztrga iz varnega domačega okolja in se sooči z nevarnostjo, da bi dokazal svojo telesno in duhovno sposobnost za samostojno in družinsko življenje. Istočasno pa potovanja, ki se v romancah končajo z junakovo pridobitvijo bogastva in poroko, zrcalijo zelo posvetne fantazije odraslih plemiških sinov, ki so morali pogosto čakati do svojih srednjih let, da so si končno mogli osnovati svoj lastni dom in družino.

Potreba romanc po idealiziranju in olepševanju družbene resničnosti je opazna tudi v *Haveloku Danskem* in *Kralju Hornu*, čeprav v nekoliko drugačni obliki. Tu ne gre za prikrit spor med trmastim očetom, ki mu mora sin z zmagoslavnim popotovanjem dokazati svojo samostojnost in odraslost, temveč za osirotelega junaka, ki se po letih življenja v revščini in ponižanju zmagoslavno vrne v rodno deželo in si povrne izgubljeno premoženje in položaj. Ta motiv je bil, kot je bilo že prej omenjeno, priljubljen v anglo-normanskih in srednjeveških angleških romancah izgnanstva in povratka, kjer junak doživi izgubo in povrnitev svojih posesti in naslovov, toda “not through humiliatingly realistic fines, sacrifices, inheritance duties, and petitions to the king, but through a glorious exile, a righteous and sometimes bloody return, and marriage blessed with sons who extend their father’s holding in a cyclical repetition of his story” (Crane, *Anglo-Norman romances* 608). Dejstvo, da v *Kralju Hornu* in *Haveloku Danskem* junak doživi kar dva odhoda v izgnanstvo in dva povratka iz njega, podčrtava pomen tega pripovednega elementa. Horn je izgnan najprej iz svojega kraljestva Suddene in nato še iz Rymenhildinega kraljestva Westernesse in mora dokazati svojo oblast nad obema kraljestvoma najprej s ponovno osvojitvijo Suddena, kjer ponovno uvede krščanstvo, ki so ga porinili v ilegalo Saraceni, in nato še z osvojitvijo Westernessa, tako da usmrti Fikenhilda,

ki se je poročil z Rymenhildo proti njeni volji. Havelok je najprej izgnan z Danske, nakar je po svoji poroki z Goldeboru izgnan tudi iz Anglije in si mora povrniti najprej svojo Dansko, nato pa še ženino Anglijo (Crane, *Anglo-Norman Romances* 603), kar da v skupnem seštevku dve izgnanstvi in dva zmagoslavna povratka.

Oba junaka se v izgnanstvo odpravita preko morja, kar je geografsko logično, toda tudi z mitske perspektive je ta korak smiseln. Hornovo popotovanje preko morja z ladjo je namreč mogoče vzporejati z zgodbami o zavrženih otrocih, ki jih odložijo v košaro ali čoln ali ladjo in spustijo po vodi, npr. Romula in Rema, Mojzesa, Perzeja, Schild Scefinga, legendarnega danskega kralja, in mnoge druge mitske junake, ki pa ne preminejo, temveč preživijo in se uveljavijo kot voditelji. Zmagoslavne Saracene mika, da bi ubili Horna in njegove tovariše, kar pa jim prepreči izredna prinčeva lepota, tako da si ne upajo položiti rok nanj. Namesto da bi ga ubili, se torej odločijo, da bodo spustili Horna in njegove tovariše v ladji po morju, v upanju, da bo ladja potonila in s tem pogubila otroke:

Tharfore thu most to stere, Thu and thine y-fere; To shupe shulle ye funde And sinke to the grunde. The see you shall adrenchen Ne shall hit us noght ofthinche. (II 105–109) ¹³	Torej moraš iti na ladjo, ti in tvoji tovariši, v ladji se boš znašel in potonil na dno. V morju se boš utopil, ne bo nas to prizadelo.
--	--

Toda preplašeni dečki niso popolnoma brez pomoči. Horn začne veslati in usmeri ladjo proti obali, kjer on in njegovi tovariši naletijo na sočutne odrasle, ki jih spravijo na varno:

The children hi broghte to stronde, Wringinde here honde, Into shupes borde At the furste worde. Ofte hadde Horn beo wo, Ac nevre wurs than him was tho! The see bigan to flowe And Horn child to rowe. The see that shup so faste drof The children dradde therof. Hi wenden to wisse Of here lif to misse All the day and all the nigh Till his sprang day-light- Till Horn saw on the stronde Men gon in the londe. (II 115–130)	Otroke, ki so vili roke, so odpeljali do obale, na krov ladje ob prvem povelju. Hornu je bilo pogosto hudo, toda še nikoli mu ni bilo slabše! Morje je začelo plimovati in deček Horn veslati. Morje je tako hitro gnalo ladjo, da so se otroci bali. Zanesljivo so začeli pričakovati, da bodo izgubili življenje, ves dan in vso noč do prihoda sončne svetlobe, dokler ni Horn videl na obali, da ljudje hodijo po deželi.
--	--

Haveloka, nasprotno, sovražniki ne spustijo po vodi v upanju, da bo na ta način izgubil življenje, temveč njegovo prekomorsko potovanje organizira Grim, ki dojame, da mora zapustiti Dansko, da bi rešil svojo družino, in zlasti Haveloka, ker se zaveda svoje dolžnosti, da reši zakonitega kralja. Zato proda vse svoje imetje (II 699–705), pripravi ladjo za plovbo, pri čemer se z mučno natančnostjo posveti prav vsaki podrobnosti in tako je ladja zalita s smolo, opremljena z dobrim jamborom, močnimi vrvmi, dobrimi vesli in jadrom:

Hise ship he greithede well y-now;

He dede it tere and full well pike

That it ne doutede sond ne krike;

Ther-inne dide a full good mast,

Stronge cables and full fast,

Ores gode and full good sail;

Ther-inne wantede nought a nail,

That evere he sholde therinne do. (II. 706–713)

Svojo ladjo je opremil dobro in dovolj,

premazal jo je s katranom in drevesno smolo,

da se ni bala niti zvoka niti vode,

vanjo je postavil dober jambor,

močne vrvi in zelo čvrste,

dobra vesla in zelo dobro jadro,

v njej ni manjkal niti žebelj,

ki bi kakorkoli moral biti tam.

Grimovo početje je sistematično in politično odgovorno in njegovo plovbo bi v nasprotju s Hornovo prisilno plovbo v neznanu težko opisali kot naključno tavanje po morju. Toda strokovnjaki so v Grimovi plovbi opazili še globljo, mitsko razsežnost in potegnili vzporednico med Grimom, ki odpelje Haveloka v drugo deželo preko morja, in Odinom,¹⁴ ki je v nordijski mitologiji odgovoren za spremljanje umrlih junakov v Valhallo, kjer bodo ponovno oživali. V skladu s tem načinom razmišljanja je mogoče Havelokovo plovbo preko morja, njegovo prekinitev vseh stikov z Dansko, prevzem nove identitete in njegov končni povratek v domovino obravnavati v mitskih kategorijah smrti in ponovnega rojstva, s tem da je v Havelokovem primeru poudarek na njegovi družbeni smrti (izguba kraljestva in družbenega položaja) in ponovni pridobitvi izgubljenega položaja, kar se da označiti kot ponovno rojstvo tudi v družbenem pogledu (*Havelok the Dane*: Introduction: www.lib.rochester.edu/camelot/daneint.htm; Reiss 119).¹⁵

Izobrazba

Junakova izobrazba, ki poleg šolskega znanja in vojaških veščin zajema tudi plemiške vrednote, vedenje, način življenja in mentaliteto, ima vidno mesto v srednjeveških romancah, kjer je ta pripovedni element vsaj na kratko omenjen, če že ni podrobno obravnavan. V večini romanc

starši, krušni starši in drugi odrasli, odgovorni za junakovo vzgojo, poskrbijo, da si njihov varovanec pridobi določeno izobrazbo, čeprav včasih prihaja do opaznih razlik med romancami glede seznama znanj in spretnosti, o katerih se pričakuje, da si jih bodo posamezniki pridobili pred sprejemom v svet vitezov. Srednjeveška romanca kot literarna zvrst je razvila – pogojno rečeno – dva vplivna izobraževalna modela, po katerih sta bila izobrazena dva najslavnejša junaka srednjeveške romance, Tristan in Percival (Cosman 100, 163–164; McDonald 473–490), medtem ko se izobrazba junakov v drugih srednjeveških romancah pogosto giblje med tema dvema vzgojno-izobraževalnima modeloma. Tristan je junak izredno priljubljene in vplivne anglo-normanske romance *Tristan*, ki jo je napisal Thomas Britanski (ok. 1155–1160). Ker Thomasova pesnitev obstaja samo v fragmentih in njen zapis o Tristanovem otroštvu in izobrazbi ni ohranjen, se moramo za manjkajoče podatke obrniti na pesnitev Gottfrieda iz Strassbourga († pred 1210) in staronordijsko *Sago o Tristanu in Izoldi*, *Tristrams saga ok Ísöndar* (1226), ki obe temeljita na Thomasovi pesnitvi in vključujeta *enfance(s)* in junakovo izobrazbo.¹⁶ Tristan je intelektualec, ki se v otroštvu uči sedem glavnih umetnosti, jezike in glasbo,¹⁷ tem veččinam pa doda še spretnosti, potrebne dobremu lovcu in uglajenemu dvorjanu: zasledovanje živali, razkosavanje divjačine, dvorna razvedrila, igranje na harfo, šah in uglajeno vedenje. Gottfried in, v manjši meri tudi staronordijska verzija, posvečata največjo pozornost junakovemu učenju tujih jezikov in knjižnemu znanju, pričakujoč od njega, da bo svetovljan, in mu pripišeta veščine, ki odsevajo naraščajočo plemiško potrebo po uglajenosti in prefinjenem vedenju.

Chrétien de Troyes (12. stol.) v nedokončanem *Percevalu* in Wolfarm von Eschenbach v *Parzivalu* omenjata drugačen, bolj vojaški, praktični in moralni vidik viteške izobrazbe, kjer je poudarek predvsem na jahanju, turnirju in moralnem poduku. V nasprotju s Tristanom, ki ga že od malih nog vzgajajo stanu primerno in že v otroštvu dokazuje svoje izredne sposobnosti, je Percival v otroštvu nekultiviran in po viteških merilih celo neumen, kar romanca pojasni z njegovim odraščanjem v neviteškem okolju. Kot tak bi bil lahko označen kot neobetajoči, nespametni tip junaka, ki se v mladostniški dobi na splošno presenečenje razvije v vzor lepote in bistrine in obvlada vse vojaške veščine v takšni meri, da prekosi vse druge viteze, ki so jih že od samega začetka vzgajali v viteškem okolju. Percivalov razvoj od robatega fanta do vzornega viteza, ki se zna povzpeti iz neobetavnih razmer, je v skladu z ideologijo srednjeveških romanc, ki so vztrajno poudarjale, da bo plemiški junak kos prav vsaki težavi, pri čemer ga ne bo moglo ustaviti niti skromno družbeno okolje, v katerem se je znašel po sili razmer (Ramondt 15–22; Wolfzettel I 333).

Tovrstna mentaliteta prevladuje tudi v *Haveloku Danskem*, kjer je junak zaradi izdaje razdedinjen in mora zbežati, odraste v siromašnem, neviteškem okolju, ki mu je tuje pridobivanju viteških večšin, toda njegova izredna telesna lepota, sposobnost in plemenit značaj pridejo do izraza tudi v izrednih razmerah. Havelok je deležen radikalne delovne in praktične vzgoje, ki je posledica revščine in življenja na ulici, kjer se je potrebno neusmiljeno boriti za obstanek in prijeti prav za vsako delo, kjer je junak, moška Pepelka, popolnoma prikrajšan za viteško vzgojo, toda smisel za ravnanje z ljudmi in praktične spretnosti, ki jih usvoji v svojem neobetavnem okolju, so bistvene pri njegovem vzponu na oblast. Ob tem je potrebno poudariti, da se mora Havelok znajti v mestnem okolju, najprej v manjšem Grimsbyju in kasneje v večjem Lincolnu, ki služi kot prestolnica, kar pomeni, da pride v stik z vsemi sloji prebivalstva, od mestne revščine do plemstva in samega Godricha, ki Haveloka opazi v množici in mu da Goldeboru za ženo, s čimer nehote omogoči Havelokovo vrnitev na oblast. Havelok v Grimsbyju dela kot nosač in v Lincolnu kot pomočnik v kuhinji in se tako seznanja z mentaliteto nižjih slojev. Zajema vodo iz vodnjaka, nosi hrano s trga v kuhinjo, zbira dračje za ogenj in opravlja vsa garaška dela (II 930–944), istočasno pa je zaradi blagega značaja silno priljubljen med vsemi prebivalci mesta ne glede na njihov družbeni stan:

Him loveden alle, stille and bolde, Knights, children, yunge and olde; Alle him loveden that him sowed, Bothen heye men and lowe. (II 955–958)	Njega so ljubili vsi, plašni in pogumni, vitezi, otroci, mladi in stari, ljubili so ga vsi, ki so ga zagledali, tako ljudje visokega kot nizkega rodu.
---	---

Pozneje se na Danskem pretvarja, da je trgovec, dokler ne sreča Ubbeja, spremljevalca svojega pokojnega očeta, ki je globoko nezadovoljen z Godardovo vladavino (Delany, *The romance of kingship* 70). Z drugimi besedami, v vajeniški dobi je bilo Haveloku omogočeno, da pride v stik z vsemi družbenimi razredi in se nauči, kako si pridobiti njihovo naklonjenost. Pridobljeno znanje mu omogoči, da najprej spodnese uzurpatorja Godarda na Danskem in si nato pridobi še ženino dediščino, tako da pregovori vse družbene razrede v Angliji, da podprejo ženino stvar.¹⁸ Haveloku torej uspe prepričati prebivalstvo obeh kraljestev in vse družbene sloje, da je sposoben ščititi njihove pravice in premoženje ne glede na njihov družbeni stan (Crane, *Insular romance* 43–44; Delany 299–300; Hanning 600–601), in za svoje uspehe se lahko v pomembni meri zahvali svoji trdi vzgoji med najnižjimi razredi in bivanju v gosto naseljenem urbanem okolju, kjer so bile njegove vrline in sposobnosti opažene in cenjene med vsemi družbenimi sloji.

V nasprotju s *Havelokom Danskim*, *Kralj Horn* sledi drugačnemu, manj radikalnemu pripovednemu vzorcu, kjer izgnanemu junaku uspe pridobiti si naklonjenost tujega vladarja, ki poskrbi za viteško izobrazbo svojega varovanca (Wolfzettel I 325–326), s čimer mu omogoči, da vsaj po vzgoji in načinu življenja ostane v svoji družbeni sredini. Mogoče je trditi, da Hornova izobrazba na dvoru v Westernessu niha nekje med Tristanovo prefinjenostjo in Percivalovo vojaško sposobnostjo. Tako je v *Kralju Hornu* poudarek na ribarjenju, lovu, sokolarstvu, igranju na harfo, petju in primernem vedenju pri kraljevi mizi, kjer mora junak znati narezati meso in postreči s pijačo, dve temeljni vedenjski spretnosti, ki ju je moral obvladati srednjeveški plemič:

King com into halle
 “Stiward, tak nu here
 My fundling for to lere
 Of thine mestere,
 Of wude and of rivere,
 And tech him to harpe
 With his nailes sharpe,
 Bifore me to cerve
 And of the cupe serve.
 Thu tech him of alle the liste
 That the ever of wiste;
 And his feren thu wisse
 Into othere servise.
 Horn thu underfonge
 And tech him of harpe and songe.” (II 230–244)

Kralj je prišel v dvorano:
 »Oskrbnik, tu sprejmi zdaj
 mojega najdenčka, da se uči
 od tvojega mojstrstva
 o gozdu in reki,
 in nauči ga igrati na harfo
 z njegovimi ostrimi nohti,
 pred mano razrezati meso
 in postreči s čašo.
 Nauči ga vseh spretnosti,
 katerekoli poznaš,
 in njegove tovariše usposobi
 za druge službe.
 Prevzemi skrb za Horna
 in ga nauči igrati na harfo in
 peti.«

Ta učni načrt ne omenja bolj intelektualnih dejavnosti, ki jih srednjeveška tradicija pripisuje zlasti Tristanu, kot so pisanje in tuji jeziki, in tudi vojaške spretnosti, ki so v *Percevalu* omenjene kot del protagonistove izobrazbe, ostajajo v Hornovem primeru nejasne in šele njegova vojaška dejavnost posredno razkrije njegovo usposobljenost. Toda v Hornu ni niti sledu neotesanosti, ki je tipična za mladega in neizkušenega Percivala, ki kot otrok ne živi v svoji družbeni sredini in se mora v njej šele uveljaviti. Drugače kot Percival je Horn rojen v dvornem okolju in v njem ostane tudi po izgonu iz rodne dežele. Njegovo usposabljanje bi se dalo opisati kot konvencionalno, ker pripravlja junaka predvsem za vojskovanje in dvorno življenje, dve bistveni družbeni dejavnosti, ki sta v romancah, in tudi v resničnem življenju, najbolj očitno ločevali plemstvo od ostalih družbenih razredov.

Poroka

Ker poroka s primerno ženo označuje nepreklicni konec otroštva in mladostniške dobe, so srednjeveške romance vložile veliko ustvarjalnega navora v razvoj tega pripovednega elementa, zlasti na točki, kjer si junak šele pridobiva nevesto. Junakovo iskanje žene lahko poteka na družbeno sprejemljive načine, kot je npr. prizadevanje za zakonito poroko, ki jo potrdita obe strani, lahko pa pride pri iskanju neveste tudi do nezaželenih dejanj, kot so ugrabitev, posilstvo, pobeg in vojna. Junak, ki ga pri iskanju žene vzpodbujajo mnogi razlogi: ljubezen, želja po ženinem premoženju, potreba po dedičih itd., slej ko prej uspešno uresniči svoje zakonske načrte, kar mu prinese bogastvo, ugled in, najpomembneje, dokončno slovo od otroštva in mladostniške dobe.

V srednjeveških romancah ima osrednjo vlogo vprašanje nevestinega soglasja k poroki in njene odzive se da v grobem razdeliti v naslednje skupine: (1) junakinjino soglasje je bistveno za uspeh snubitve; (2) junak dobi ženo kot nagrado za opravljeno nalogo; (3) junakinjo dajo v zakon brez njenega soglasja, do česar pride v *Haveloku Danskem*, in to je za junakinjo, razlaščeno dedinjo, toliko bolj mučno, ker se je prisiljena poročiti z moškim na dnu družbene lestvice, kar naj bi ji po varuhovih predvidevanjih dokončno onemogočilo povratek na oblast. Goldeborin jezen odziv na ukaz njenega varuha, da se poroči s kuhinjskim slugo, ima zgodovinsko podlago, odseva namreč strahove plemiške elite, da bi se njihove dedinje utegnile poročiti pod stan, s čimer bi bil oškodovan in ponižan ves rod. Srednjeveške dedinje, ki so v odsotnosti bratov podedovale družinsko bogastvo, so se soočale z opaznim zmanjšanjem svojih pravic do izbire zakonskega partnerja (Clover 35–49). Fevdalni gospodje so imeli pravico zavrniti morebitno zakonsko zvezo med dvema družinama, ki bi utegnili biti škodljiva njihovim koristim (Painter 3; Dannenbaum-Crane, *Anglo-Norman Romances* 606–607). Iz tega razloga so pogosto raje poročali dedinje v svojem varstvu z moškimi po svoji izbiri, pogosto mlajšimi plemiškimi sinovi brez premoženja v svoji službi kot pa z vplivnimi magnati, da bi tako preprečili kopičenje velikih premoženj znotraj majhnega števila družin (Sidney 5). Snubci so posledično veliko pridobili s takimi dogovori, medtem ko so se dedinje po sili razmer pogosto poročale navzdol (Freed 93–94; DUBY 11). Goldeborin položaj je še toliko bolj neprijeten, ker jo je njen brezobzirni varuh prisilil, kot je bilo že prej omenjeno, v – po srednjeveških merilih – skrajno ponižujočo zakonsko zvezo: ženska kraljevskega rodu se je bila prisiljena poročiti z moškim služabniškega, podložniškega položaja. Toda ker v romancah prevladuje srečen konec, se tudi v *Haveloku Danskem* stvari obrnejo popolnoma drugače, kot je načrto-

val Godrich. Prizor, v katerem se Godrich odloči za Haveloka, je nabit z ironijo. Goldeborin oče je na svoji smrtni postelji zahteval od varuha svoje hčere prisego, da bo poročil Goldeboru z najvišjim moškim v Angliji. Varuh je izbral za njenega moža svojega kuhinjskega slugo zaradi njegove izredne telesne višine v upanju, da bo z izvedbo ukaza do črke natančno in dobesedno izigral umrlega vladarja:

“The king Athelwald me dide swere	»Kralj Athelwald me je prisilil priseči
Upon all the messe-gere	na vse predmete, ki se uporabljajo pri maši,
That I shulde his doughter yeve	da bom dal njegovo hčer
The hexte man that mighte live,	najvišjemu možu, ki bi utegnil živeti,
The beste, the fairest, the strangest ok;	najboljšemu, najlepšemu in najmočnejšemu,
That gart he me sweren on the book.	to me je prisilil priseči na knjigo.
Where mighte I finden any so hey,	Kje bi utegnil najti koga tako visokega,
So Havelok is, or so sley?	kot je Havelok, in tako spretnega?
Thou I soughte hethen into Inde,	Čprav bi iskal od tu do Indije,
So fair, so strong, ne mighte I finde.	tako lepega, tako močnega ne bi našel.
Havelok is that ilke knave	Havelok je prav ta fant,
That shall Goldeboru have.” (II 1077–1088)	ki naj dobi Goldeboru.«

Toda ravno z zakonsko združitvijo Goldeboru in Haveloka je nevede zvesto in pošteno ubogal svojega umrlega gospoda, kajti Havelok je bil kot kralj Danske v resnici ne samo telesno, ampak tudi družbeno in politično najvišji in najmočnejši mož v kraljestvu (Delany, *Medieval literary politics* 294).

Če je mogoče Goldeboru označiti kot junakinjo romance, ki jo poroči-jo proti njeni volji, predstavlja Rymenhilda tip junakinje, ki si sama izbere moža, pri čemer pokaže presenetljivo mero odločnosti in vztrajnosti, in to snubitveno vnemo junakinje, ki si ne samo izbere moža, ampak ga tudi tako odločno zasnuje, da je ne more zavrniti, stroka označuje kot motiv snubeče dame (*the wooing lady motif*). Motiv plemkinje, ki si sama izbere moža in ga prepriča v zakon, se najde v nekaterih anglo-normanskih romancah in njihovih srednjeveških angleških naslednicah, v *chansons de geste* (Hofer 297; Creek 598) in bretanskih *lais*. Čprav se snubeče dame razlikujejo v izbiri strategij, s katerimi navežejo nase zaželene moške, od ugrabitve izbranih snubcev,¹⁹ trenutkov omedlevanja in omotice, odkritega izražanja bolečine ob zavrnitvi, do uporabe nedvoumnih groženj, se vse izkažejo kot predane

soproge (Saunders 162). Drugače kot dedinje, razžaljene zaradi vsiljene poroke z moškimi, ki jih imajo za družbeno manjvredne, Rymenhilda zavrne Hornove izjave o revščini in nizkem rodu:

<p>Ich am y-bore too lowe Swich wimman to knowe. Ich am y-come of thralle And fundling bifalle. Ne feolle hit thee of kunde To spuse beo me bunde; Hit nere no fair wedding Bitwexe a thrall and a king. (II 421-428)</p>	<p>Rojen sem prenizko, da bi poznal tako žensko. Izviram od tlačana in sem postal najdenec. Niti ne bi bilo naravno, da bi bila zvezana z mano kot s sopro- gom, ne bi bil lep zakon med tlačanom in kraljem.</p>
--	---

Ko jo Horn zavrne, omedli:

<p>Tho gan Rymenhild mislike And sore gan to sike. Armes heo gan buwe; Adun heo feol y-swowe. (II 429-432)</p>	<p>Nato je začela Rymenhild izražati nez- adovoljstvo in je začela bridko vzdihovati, roke je začela viti in se je zrušila v nezavesti.</p>
---	---

Ko Horn vidi njeno bolečino, si premisli in jo prosi samo za eno uslugo: da mu zagotovi viteštvo, kar mu bo omogočilo, da se bo lahko odpravil na viteške pustolovščine in na ta način zmanjšal družbeni prepad med njima. Če je Goldeboru praktična in poslovna (Creek 448), moževa najboljša svetovalka in desna roka, je Rymenhilda v prvi vrsti strastna (Crane, *Insular romance* 31; Creek 449), toda politično pasivna. Na Hornovo željo poskrbi za njegovo viteštvo, vendar ga nikoli ne priganja, da bi se spuščal v pustolovščine, s katerimi bi dokazoval, da je je vreden, in njena potrpežljivost in lojalnost sta njena najmočnejša aduta, s katerima si pridobi in zadrži Hornovo naklonjenost.

Drugače kot Havelok, čigar odnosa z Goldeboru nikoli ne ogrožajo tekmeči, mora Horn pogosto fizično odstranjevati Rymenhildine nezaželene snubce, ki v času njegovih pogostih odsotnosti iz Westernessa (Hynes-Berry 652–670) nadlegujejo njegovo izbranko in se ji ponujajo v zakon. Hornova ločenost od Rymenhilde je posledica spletk njegovega spremljevalca Fikenhilda in Hornove lastne osredotočenosti na vojaške dejavnosti in ravno ta poudarek na karieri ga skoraj stane Rymenhilde. Z drugimi besedami, v *Kralju Hornu* je velik poudarek na ljubezni in ovirah, ki morajo biti odstranjene pred dokončno združitvijo ljubimcev. Toda drugače kot ljubimci zgodnjih, bolj kritičnih in psihološko zahtevnejših romanc, ki so čustveno razpeti med ljubeznijo in potrebo po dokazovanju vojaške moči in usposobljenosti, v *Kralju Hornu* junak ne trpi zaradi

notranjih pretresov in dvomov, kajti njegovi problemi so vedno posvetni in usmerjeni navzven, rešitev problemov pa vedno premočrtna in energična, brez notranjih dilem. Kot prvo se mora znebiti statusa kralja brez kraljestva, poračunati z izdajalci v lastnih vrstah in si zagotoviti materialno neodvisnost, preden mu je dovoljeno, da zaživi življenje poročenega moškega, kar mu omogoči, da dokončno prestopi iz otroštva in mladostniške dobe v odraslost (Ziegler 407–408).

Epilog

Kot je bilo že prej omenjeno, se članek osredotoča na otroštvo in mladostniško dobo, *enfance(s)*, v *Kralju Hornu* in *Haveloku Danskem*, pri čemer je poudarek zlasti na zgodovinski perspektivi in razkrivanju družbenih in zgodovinskih temeljev posameznih pripovednih elementov, ki sestavljajo *enfance(s)* v teh dveh znanih romancah izgnanstva in povratka. Toda istočasno je mogoče obe romanci obravnavati tudi z mitskega vidika kot primera iniciacije: izguba očeta, kriza in osamljenost prisilijo junaka, da si v seriji opravljenih preizkušenj povrne izgubljeni položaj. Uspešno preživeli dobi otroštva in mladostništva, v kateri junak dozori in uresniči zastavljene cilje in ki obsega največji del romance, sledi v *Haveloku Danskem* in *Kralju Hornu* izrazito kratek povzetek o junakovem življenju v dobi odraslosti. Ob tem se postavlja vprašanje, ali je mogoče potegniti kakšne vzporednice med Hornom in Havelokom na eni strani in mitskimi junaki (Ojdip, Tezej, Romul, Perzej, Pelops, Artur, Siegfried), ki so prav tako opravili iniciacijo, na drugi. Tudi v tradiciji o mitskih junakih sta jasno začrtani doba otroštva in mladostništva in doba odraslosti in ker je junakova osrednja naloga, tako v obeh romancah kot tudi v tradiciji o mitskih junakih, ponovna osvojitve kraljestva, bomo primerjali Hornovo in Havelokovo usodo na eni in usode mitskih junakov na drugi strani, pri čemer se bomo naslanjali na dvaindvajset funkcij v življenju mitskih junakov, ki jih navaja Raglan kot skupne poteze arhetipa mitskega junaka. Tako stolpec na levi strani predstavlja abstraktnega mitskega junaka v skladu z Raglanovimi funkcijami, medtem ko prvi stolpec na desni obravnava Haveloka in drugi stolpec Horna v istih kategorijah.

mitski junak	Havelok
1) kraljevsko poreklo	kraljevsko poreklo
2) mučne okoliščine rojstva ²⁰	niso omenjene
3) otroštvo ni omenjeno	po očetovi smrti: beda, razlastitev, izgnanstvo

4) osvojitev kraljestva ²¹	osvojitev Danske
5) poroka s princeso, ki je pogosto hči njegovega predhodnika	poroka s princeso, ki je hči in dedinja njegovega predhodnika, kralja Anglije,
6) začasni uspeh, nato izguba moči ²²	trajni uspeh
7) skrivnostna smrt ²³	ni omenjena
8) več grobov ²⁴	niso omenjeni
9) njegovi sinovi, tudi če jih ima, ne podedujejo kraljestva, ²⁵	njegov sin podeduje kraljestvo

mitski junak	Horn
1) kraljevsko poreklo	kraljevsko poreklo
2) težavne okoliščine rojstva	niso omenjene
3) otroštvo ni omenjeno	po očetovi smrti: razlastitev, izgnanstvo
4) osvojitev kraljestva	ponovna pridobitev Suddena
5) poroka s princeso, ki je pogosto hči njegovega predhodnika	poroka s kraljevo edinko,
6) začasni uspeh, nato izguba oblasti	trajen uspeh
7) skrivnostna smrt	ni omenjena
8) več grobov	niso omenjeni
9) njegovi sinovi, tudi če jih ima, ne podedujejo kraljestva.	sin je omenjen v anglo-normanski verziji kot nadaljevalec rodu

Primerjava levega in desnega stolpca razkriva, da Haveloku in Hornu na eni in tipičnemu mitskemu junaku na drugi strani uspe preživeti težave, ki so jim bili izpostavljeni v dobi otroštva in mladostništva, in da vsi dosežejo družbeni vzpon. Toda istočasno obstaja opazna razlika med njihovo sposobnostjo obdržati pridobljeno, kajti tradicija o mitskih junakih obravnava njihov vzpon in padec, medtem ko *Kralj Horn* in *Havelok Danski* ne dopuščata nikakršnih dvomov o trajnosti junakovega uspeha. V nasprotju z obema romancama, kjer je doba odraslosti omejena na nekaj verzov, ki govorijo o junakovem srečnem življenju do konca njegovih dni, se tradicija o mitskih junakih podrobno ukvarja z njihovo odraslo dobo, pri čemer je poudarek zlasti na času od njihove osvojitve oblasti do družbenega padca, izгона in smrti. Razen tega mitski vladarji pogosto nimajo sinov in, tudi če jih imajo, jim niso sposobni predati oblasti, medtem ko je v romancah izgnanstva in povratka nadaljevanje rodu skupaj z materialnim blagostanjem prikazano kot junakov temeljni dosežek. *Kralj Horn* sicer molči o Hornovem in Rymenhildinem potomstvu, toda ker romanca ne daje slutiti, da bi bilo skupno življenje Horna in Rymenhilde kakorkoli

skaljeno, lahko predvidevamo, da jima je uspelo ohraniti prestol in rod, kar je jasno navedeno v anglo-normanski verziji, kjer pisec poudari, da Horn dobi sina, ki bo ohranil rod (Crane, *Insular Romance* 52–53). V *Haveloku Danskem* je še jasneje povedano, da Havelokov kraljevski rod živi naprej, saj imata Havelok in Goldeboru petnajst otrok, samih kraljev in kraljic. Z drugimi besedami, med otroško in mladostniško dobo Horna in Haveloka na eni strani in otroško in mladostniško dobo mitskih junakov na drugi obstaja temeljna podobnost: junak mora preživeti v neugodnih okoliščinah in si ponovno pridobiti izgubljeno dediščino, toda obdobje odraslosti razkriva temeljno razliko med romanco izgnanstva in povratka in življenjem mitskega junaka. Mitski junak po določenem času izgubi položaj in življenje, kar podčrtava njegovo tragiko in ranljivost v času in prostoru, medtem ko sta zapisa o Haveloku in Hornu zakoreninjena v optimističnem in upajočem vzdušju srednjeveške romance kot celote (Hume 19–20), kjer junaku uspešno opravljene preizkušnje v otroštvu in mladostniški dobi omogočijo trajno uživanje sadov v odrasli dobi. Ni torej naključje, da srednjeveške romance vlagajo večino svojih ustvarjalnih naporov v prikaz otroštva in mladostništva, *enfance(s)*, najbolj dramatične dobe v junakovem življenju, ko si mora protagonist v potu svojega obraza prizadevati za preživetje v tekmovalnem in sovražnem okolju, medtem ko je umirjena doba odraslosti, v kateri junak srečno in do smrti živi od rezultatov svojega dela, opravljenega v prejšnji dobi, odpravljena v nekaj verzih.

Sklep

Čeprav je bila srednjeveška romanca znana po svoji konvencionalnosti in ideološki zakoreninjenosti v svetu plemiške elite, je kljub naslanjanju na tradicionalne motive in kljub svojemu spoštovanju do literarnih in družbenih konvencij in priseganju na družbeni primat plemstva vendarle dajala piscem romanc toliko umetniške svobode, da so le-ti lahko ustvarjali različne pripovedne situacije in oblikovali junake različnih značajev, ki se morajo izkazati v različnih razmerah in položajih, kar velja tudi za *Kralja Horna* in *Haveloka Danskega*. Obe romanci izgnanstva in povratka dokazujeta, da so imeli srednjeveški pisci na razpolago več pripovednih možnosti pri oblikovanju značajev junakov, podčrtavajuč bodisi njihovo vnemo bodisi obotavljivost v borbi za dedne pravice, njihovo odločnost ali zadržanost pri snubitvi, njihovo vpetost v dvorno okolje ali stik z vsemi družbenimi razredi, ne da bi pri tem kakorkoli načeli ideološke, družbene, zgodovinske in mitske temelje, na katerih počiva romanca izgnanstva in povratka. Junak mora pokazati vztrajnost in pogum v nesreči in preživeti

neizprosno vajeniško dobo, kjer si pridobi odločnost, izkušnje in spretnosti, s pomočjo katerih uveljavi svoje dedne pravice, in tako dokaže, da pripada plemiški eliti ne samo po rojstvu, ampak tudi po sposobnostih.

OPOMBE

¹ Köhler, *Ideal und Wirklichkeit* 12–15, npr. razpravlja o nezadovoljstvu, ki ga je vzbujala v plemstvu kraljeva navada, da imenuje neplemiče na visoke položaje. Tovrstne probleme obravnava tudi Calin, *The Epic Quest* 123–124. *Fabliau* kot družbeno konservativna literarna zvrst: Hines 23–25.

² Kretschmer, *Höfische und altwestnordische Erzähltradition* 53–54, obravnava Chrétienovo zasmehovanje meščanov. O Chrétienovem podcenjujočem odnosu do meščanov razpravlja tudi Köhler, *Ideal und Wirklichkeit* 17–18. Razprave o plemstvu in njegovem večvrednostnem kompleksu: Green, *Irony* 51–52, in Jaeger, *The Origins of Courtliness* 233–235.

³ Green, *Irony* 51–52; Jaeger, *The Origins* 233–235; Hanning, 'Social Significance' 10–11; Hume, 'From Saga to Romance' 23–24.

⁴ *Enfance*, otroštvo, je časovno zelo raztegljivo obdobje, ki lahko sega od junakovega rojstva do njegovega sprejema v svet vitezov, do česar je običajno prišlo med junakovim petnajstim in dvajsetim letom. Ker se romanci ne končata s Hornovim in Havelokovim vstopom med viteze, ampak tudi podrobno opisujeta njune mladostniške podvige, ki jima prinesejo vrnitev izgubljenih dednih pravic, ta članek govori o otroštvu in mladostniški dobi in ju združuje v celoto, ki se jasno loči od dobe odraslosti. To združeno otroško in mladostniško dobo članek označuje kot *enfance(s)*: *enfance*, otroštvo, in *enfances*, obdobje adolescence ali mladostniških podvigov (Gaffney 7). Ta članek se torej naslanja na ohlapnejšo in širšo definicijo *enfance(s)*, ki razen deške dobe obsega še obdobje po sprejemu v viteški stan in se konča šele z junakovim dosegom materialne neodvisnosti in poroko, kar mu omogoči prestop v dobo odraslosti, ki jo označujeta prav materialna neodvisnost in zakonski stan.

⁵ Wolfzettel, 'Zur Stellung und Bedeutung der *Enfances*' 318. O povezavah med romanami in *življenji svetnikov* razpravlja Wolfzettel, 'Zur Stellung und Bedeutung der *Enfances* II' 27–29.

⁶ Boswell, *The Kindness of Strangers*. Z raziskovanjem izvora motiva izpostavljenega otroka se ukvarja Redford, 'The literary motif of the exposed child' 209–228. Freudovsko interpretacijo okoliščin junakovega rojstva obravnava Rank, *Der Mythos von der Geburt des Helden*.

⁷ Njihove značilnosti podaja Legge, *Anglo-Norman Literature*, ki uporablja izraz 'ancestral romance' (174–175). Pri tem je potrebno poudariti, da ima tema izgnanstva in povratka pomembno mesto v *chansons de geste*. Ta pripovedni element je – po Piu Rajni – merovinški po izvoru: in sicer je osnovan na pripovedi o Klodvigovem sinu Klotarju, ki zajema njegovo izgnanstvo, njegova dejanja v izgnanstvu, poroko s turingijsko princeza Bassino, njegov končni povratek in ponovno pridobitev dediščine (Wolfzettel I 324). *Floovant* in *Mainet* veljata za najstarejša primera *chansons de geste*, ki obravnavata to temo v starofrancoski epiki.

⁸ Battles, *Cultural Difference* (70–71), in Creek (608) zastopata tezo, da so imele srednjeveške angleške romances predvsem neplemiško poslušalstvo in da zrcalijo napetosti med Normani in Anglosasi, ki so prevladovala še globoko v štirinajstem stoletju.

⁹ Frye, *The Secular Scripture* (53–54), trdi, da gre v zahtevnejših romancah junak pogosto skozi dve seriji pustolovščin, dve iniciaciji, ker prva iniciacija ni bila dovolj prepričljiva, zato strokovnjaki govorijo o bipartitni zgradbi takih romanc.

Erec et Enide Chrétiena de Troyes je pogosto navajana kot primer bipartitne zgradbe. Erecovo prvo potovanje je motivirano z željo, da kaznuje gospodarja škrate, ki je ponižal njega in eno od kraljičinih dvornih dam. Ko je v turnirju premagal škratovega gospodarja in se poročil z Enido, se je že zdelo, da je njegova slava na vrhuncu. Toda spoznanje, da njegov ugled trpi, ker se pretirano ukvarja s svojo mlado ženo in zato zanemari vojaško večino, ga prisili, da odide na drugo potovanje, ki mu prinese moralno rehabilitacijo in celo večji ugled kot prej: Kolz, 'Erecs und Enidens Läuterungsfahrt' 290–308; Haug, *Vernacular Literary Theory* 93–96; Hanning, *The Individual* 209–213. Podobno mnenje, da so romance Chrétiena de Troyes bipartitne v tem smislu, da mora junak iti skozi dve iniciaciji, ker je prva iniciacija tako ali drugače pomanjkljiva – vzrok za to je pogosto junakova nesposobnost uskladiti ljubezen in potrebo po vojaškem uspehu – zastopa Campbell, *The Hero with a Thousand Faces* 181. Tezo, da je *Erec et Enide* tripartitna romanca, zastopa Zaddy, 'The Structure of Chrétien's 'Erec'' 611–612.

¹⁰ Izvor Saracenov v *Kralju Hornu* obravnava Speed 592–593, trdeč, da se *Kralj Horn* pri tem tesno naslanja na *chansons de geste*.

¹¹ Po Meyer-Lindenbergu (101–102) gre datum nastanka pesmi nazaj v zgodnje trinajsto stoletje, po l. 1203, kar sovпада s smrtjo Arturja Britanskega, ki ga je umoril njegov stric Ivan brez zemlje (1199–1216). Drugačno mnenje, da je bila romanca napisana v zgodnjem štirinajstem stoletju, ima npr. Jack 32–33. Po Delanyjevi, *Medieval Literary Politics* 291–292, je *Havelok Danski* verjetno nastal med vladou Edwarda I (1272–1307).

¹² Doby, *Medieval Marriage* 11; Martine Thiry-Stassin, Claude Thiry, 'Mariage et lignage' 341–359; Gaffney, *Construction of Childhood* 14. Zapletena razmerja med očeti in sinovi v srednjeveški dobi obravnava Aird, 'Frustrated Masculinity' 39–55.

¹³ Vsi citati so vzeti iz *Middle English Verse Romances*, ur. Donald B. Sands, Exeter, 1986, medtem ko je prevode dodala avtorica članka.

¹⁴ O Grimovi vlogi v romanci razpravlja npr. Mills, 'Havelok and the brutal fisherman' (221–222), trdeč, da je lik Grima osnovan na liku brutalnega ribiča, ki se najde v besedilih bistveno starejših kot *Havelok Danski*.

¹⁵ *Four romances of England*, ur. Ronald B. Herzman, Graham Drake, Eve Salisbury, Kalamazoo, Michigan: Medieval Institute Publications, 1999.

¹⁶ Pomen staronordijske verzije kot sredstva, s katerim je mogoče rekonstruirati izgubljene dele Thomasove pesnitve, obravnava Leach, *Angvin Britain* 177–178. Glede dvoma, ali je staronordijska verzija v resnici zvesta izpeljava Thomasa, glej Thomas, 'The Briar and the Vine' 53–90.

¹⁷ *Tristrams saga ok Ísöndar*, in *Riddarasögur*, vol. 1, ur. Bjarni Vilhjálmsson (Reykjavík, 1949), str. 29–30.

¹⁸ Po Battelsu (70–71) pesnitev podaja idealizirano vizijo zgodovine Anglije pred normansko zasedbo 1066 in zajema celotno Anglijo in Dansko, s čimer poudarja ugled anglo-danskega elementa.

¹⁹ Po Haugu, *Vernacular Literary Theory* (98), so *lais* s svojo dvodelno zgradbo pogosto osnovani na keltskih pripovedih o junaku, ki si pridobi ljubezen vile, ki ga ali ugrabi ali zvabi iz domačega okolja in ima z njim ljubezensko razmerje, in nato je junak prisiljen opraviti vrsto pustolovščin, da si vilo ponovno osvoji, ker je prekršil določeno prepoved, ki ga je odtujila od nje.

²⁰ Raglan, *The Hero* (178–179), navede 22 funkcij junaškega življenja, od katerih so naslednje posvečene junakovemu rojstvu in otroštvu:

- 1) junakova mati je devica kraljevskega rodu,
- 2) njegov oče je kralj
- 3) in pogosto bližnji sorodnik njegove matere,
- 4) okoliščine njegovega spočetja so nenavadne,
- 5) govori se, da je sin boga,

- 6) ob njegovem rojstvu pride do poskusa, da bi ga ubili, krivec je pogosto oče ali stari oče po materini strani,
- 7) spravijo ga na varno,
- 8) vzgajajo ga v daljnji deželi,
- 9) ničesar ne izvemo o njegovem otroštvu.
- ²¹ 10) Ko postane mož, se vrne v svoje bodoče kraljestvo,
- 11) po zmagi nad kraljem in/ali velikanom, zmajem ali divjo zverjo
- 12) se poroči s princeso, pogosto hčerko svojega predhodnika,
- 13) postane kralj.
- ²² 14) Nekaj časa vlada mirno, brez posebnih dogodkov,
- 15) predpisuje zakone,
- 16) kasneje izgubi naklonjenost bogov ali svojih podložnikov,
- 17) naženejo ga s prestola in iz mesta.
- ²³ 18) Umre skrivnostno,
- 19) pogosto na vrhu hriba.
- ²⁴ 20) Njegovo telo ni pokopano,
- ²¹ 21) toda vendarle ima enega ali več svetih grobov.
- ²⁵ 22) Njegovi otroci, če ima sploh katere, ga ne nasledijo.

VIRI

- Aird, W. M. »Frustrated Masculinity: The Relationship between William the Conqueror and His Eldest Son«. *Masculinity in Medieval Europe*. Ur. D. M. Hadley. London, New York: Longman, 1999. 39–55.
- Barker, J. R. V. *The Tournament in England, 1100-1400*. Woodbridge: Boydell Press, 1986.
- Battles, Dominique. *Cultural Difference and Material Culture in Middle English Romance. Normans and Saxons*. New York, Abingdon: Routledge, 2013.
- Bennett, Matthew. »The Medieval Warhorse Reconsidered«. *Medieval Knighthood, 5. Papers from the Sixth Strawberry Hill Conference 1994*. Ur. Stephen Church, Ruth Harvey, Woodbridge: Boydell Press, 1995. 19–40.
- Blakeslee, T. Merritt R. »The Pattern(s) of the Heroic Biography: Structure and Sense in the *Tristan* of Thomas of Britain«. *Michigan Academician* 11 (1979): 375–383.
- Boswell, John. *The Kindness of Strangers. The Abandonment of Children in Western Europe from Late Antiquity to the Renaissance*. New York: Pantheon, 1988.
- Bugge, Alexander. »Havelok and Olaf Tryggvason. A Contribution towards the further understanding of the kings' sagas«. *The Saga-Book of the Viking Society* 6 (1908–1909): 257–295.
- Calin, W. *The Epic Quest: Studies in Four Old Chansons de Geste*. Baltimore: John Hopkins Press, 1966.
- Campbell, Joseph. *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton NJ: Princeton University Press, ²1968.
- Clover, Carol J. »Maiden Warriors and Other Sons«. *Journal of English and Germanic Philology* 85 (1986): 35–49.
- Cosman, M. *The Education of the Hero in Arthurian Romance*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1966.
- Cotton, William T. »Teaching the Motifs of Chivalric Biography«. Howell Chickering, Thomas H. Seiler (ur.): *The Study of Chivalry: resources and approaches*. Kalamazoo, Mich.: Medieval Institute Publications, 1988. 583–609.
- Crane, Susan. *Insular Romance: Politics, Faith and Culture in Anglo-Norman and Middle English Romance*. Berkeley, Calif.: University of California Press, 1986.

- Creek, Herbert L. »Character in the “matter of England” romances, I.« *Journal of English and Germanic Philology* 10 (1911): 429–452.
- – –. »Character in the “matter of England” romances, II.« *Journal of English and Germanic Philology* 10 (1911): 585–609.
- Dannenbaum [Crane], Susan. »Anglo-Norman Romances of English Heroes: ‘Ancestral Romance’?« *Romance Philology* 35 (1982): 601–608.
- Delany, Sheila. *Medieval literary politics: shapes of ideology*. Manchester: Manchester University Press, 1990.
- Delany Sheila – Vahan Ishkarian. »Theocratic and contextual kingship in *Havelok the Dane*«. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik* 22 (1974): 290–302.
- Duby, G. *Medieval Marriage: Two Models from Twelfth-Century France*. Prev. E. Foster. Baltimore: John Hopkins University Press, 1991.
- Freed, John B. »German Source Collections: The Archdiocese of Salzburg as a Case Study«. *Medieval Women and the Sources of Medieval History*. Ur. Joel T. Rosenthal. Athens GA, London: University of Georgia Press, 1990. 80–121.
- Frye, Northrop. *Anatomy of Criticism. Four Essays*. Princeton: Princeton University Press, 1957.
- – –. *The Secular Scripture. A Study of the Structure of Romance*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1976.
- Gaffney, Phyllis. *Construction of Childhood and Youth in Old French Narrative*. Farnham: Ashgate Publishing Limited, 2011.
- Green, D. H. *Irony in the Medieval Romance*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
- Hanning, Robert W. »Havelok the Dane: Structure, Symbols, Meaning«. *Studies in Philology* 64 (1967): 586–605.
- Hines, John. *The Fabliau in English*. London, New York: Longman, 1993.
- Hofer, Stefan. »Horn et Rimel«. *Romanische Forschungen* 70 (1958): 278–322.
- Hunt, Tony. »The Emergence of the Knight in France and England, 1000-1200«. W. H. Jackson (ur.): *Knighthood in Medieval Literature*. Woodbridge, Suffolk: D.S. Brewer, 1981. 1–22.
- Hynes-Berry. »Cohesion in *King Horn* and *Sir Orfeo*«. *Speculum* 50 (1975): 652–670.
- Jack, George B. »The Date of *Havelok*«. *Anglia* 95 (1977): 20–33.
- Jackson, T. H. »Tristan the Artist in Gottfried’s Poem«. *Publications of Modern Language Association of America* 77 (1962): 364–372.
- Jaeger, C. Stephen. *The Origins of Courtliness. Civilizing Trends in the Formation of Courty Ideals*. Philadelphia: University of Pennsylvania, 1985.
- Keen, Maurice. *Chivalry*. New Haven, CT/London: Yale University Press, 1984.
- Kolz, W. »Ereos und Enidens Läuterungsfahrt«. *Germanisch-Romanische Monatschrift* 18 (1930): 290–308.
- Köhler, Erich. *Ideal und Wirklichkeit in der höfischen Epik. Studien zur Form der frühen Artus- und Graldichtung, Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie, vol. 97*. Tübingen: Niermeyer, 1956.
- Kretschmer, Bernd. *Höfische und altwestnordische Erzähltradition in den Riddarasögur. Studien zur Rezeption der altfranzösischen Artusepik am Beispiel der Ereos saga, Ívens saga und Percevals saga*. Hattingen: Verlag Dr Bernd Kretschmer, 1982.
- Leach, H. G. *Angvin Britain and Scandinavia*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1921.
- Legge, Maria Dominica. *Anglo-Norman Literature and Its Background*. Oxford: Oxford University Press, 1963.
- McDonald, Jill P. »Chivalric Education in Wolfram’s *Parzival* and Gottfried’s *Tristan*«. *The Study of Chivalry: Resources and Approaches*. Ur. Howell Chickering and Thomas H. Seiler.

- Kalamazoo, Mich.: Medieval Institute Publications, 1988. 473–490.
- Meyer-Linderberg. »Zur Datierung des *Havelok*«. *Anglia* 86 (1968): 89–112.
- Mills M. »Havelok and the brutal fisherman«. *Medium Ævum* 36.3 (1967): 219–230.
- van Nahl [Bucher], Astrid. *Originale Riddarasögur als Teil altnordischer Sagaliteratur*. Frankfurt am Main, Bern: Lang, 1981.
- Painter, Sidney. »The Family and the Feudal System in Twelfth-Century England«. *Speculum* 35 (1960): 116.
- Purdon, Liam O. »The rite of vassalage in *Havelok the Dane*«. *Medievalia et humanistica* 20 (1993): 25–39.
- Raglan, FitzRoy. *The Hero: A Study in Tradition, Myth and Drama*. London: Methuen & Co., 1949.
- Ramondt, Marie. »Zur Jugendgeschichte des Parzivals«. *Neophilologus* 9 (1924): 15–22.
- Rank, Otto. *Der Mythos von der Geburt des Helden*. Leipzig, Wien: Deuticke, 1922.
- Redford, Donald B. »The literary motif of the exposed child«. *Numen* 14 (1967): 209–228.
- Reiss, Edmund. »Havelok the Dane and Norse Mythology«. *Modern Language Quarterly* 27 (1966): 115–124.
- Sands, Donald B., ur. *Middle English Verse Romances*. Exeter: University of Exeter, 1986.
- Saunders, Corinne. »Gender, Virtue and Wisdom in *Sir Bevis of Hampton*«. *Sir Bevis of Hampton in Literary Tradition*. Ur. Jennifer Fellows in Ivana Djordjević. Cambridge: D. S. Brewer, 2008. 161–172.
- Schach, Paul. »Some Observations on the Influence of *Tristrams saga ok Ísöndar* on Old Icelandic Literature«. *Old Norse Literature and Mythology: A Symposium*. Ur. Edgar C. Polomé. Austin: University of Texas Press, 1969. 81–129.
- Speed, Diane. »Saracens of King Horn«. *Speculum* 65 (1990): 564–595.
- Staines, Davis. »*Havelok the Dane*: a thirteenth-century handbook for princes«. *Speculum* 51 (1976): 602–623.
- Thiry-Stassin, Martine, Thiry, Claude. »Mariage et lignage dans *l'Histoire de Guillaume le Maréchal*«. *Femmes, Mariages-Lignages, XIIe-XIVe siècles. Mélanges offerts à Georges Duby*. Ur. Jean Dufournet, Michel Jeziński, André Joris, Pierre Tourbert. Brussels: De Boeck-Wesmael, 1992. 341–359.
- Thomas, M. F. »The Briar and the Vine: Tristan Goes North«. *Arthurian Literature* 3 (1984): 53–90.
- Vance, Eugene. »Signs of the City: Medieval Poetry as Detour«. *New Literary History* 4 (1973): 557–574.
- Zaddy, Z. P. »The Structure of Chrétien's 'Erec'«. *Modern Language Review* 62 (1967): 608–619.
- Ziegler, Georgiana. »Structural repetitions in *King Horn*«. *Neuphilologische Mitteilungen* 81 (1980): 403–408.
- Weiss, Judith. »Structure and characterisation in *Havelok the Dane*«. *Speculum* 44 (1969): 247–257.
- Wolfzettel, Friedrich. »Zur Stellung und Bedeutung der Enfances in der altfranzösischen Epik I«. *Zeitschrift für französische Sprache und Literatur* 83 (1973): 317–348.
- Wolfzettel, Friedrich. »Zur Stellung und Bedeutung der Enfances in der altfranzösischen Epik II«. *Zeitschrift für französische Sprache und Literatur* 84 (1974): 1–32.

Enfance(s) as a Central Topic in *King Horn* and *Havelok the Dane*, the Romances of Exile and Return

Keywords: English literature / Middle Ages / romance / adventure story / *King Horn* / *Havelok the Dane* / exile / return

This article focuses on two thirteenth-century Middle English romances, *King Horn* and *Havelok the Dane*, classified in modern English scholarship as the romances of exile and return. They concentrate on the orphaned and dispossessed noble heroes whose eligibility for the membership in the medieval ruling élite is demonstrated in a series of trials which they successfully undergo in order to regain their lost social position. The eponymous heroes of both romances, royal princes and heirs, experience the same fate and this article discusses three narrative elements in *King Horn* and *Havelok the Dane* which constitute the topic of *enfance(s)* in its broadest sense, childhood and adolescence: the hero's journey into exile, his education and upbringing, and his marriage to a high-born woman which mark the end of his childhood and adolescent period and the beginning of his adulthood. The purpose of this article is to examine literary conventions on which relied the writers of both romances while addressing the topics mentioned above, which, in turn, are indebted to broader medieval traditions for the treatment of these topics. At the same time, however, the article discusses both romances from a mythical and historical perspective and studies the variations existing within conventional narrative patterns, which made room for a certain amount of artistic freedom in medieval romances in general. *King Horn* and *Havelok the Dane* also confirm that the writers of medieval romance did have options as to the shaping of their protagonists' character, underlining either their eagerness or reluctance to claim their birthright, being either active or passive suitors, being firmly rooted in a courtly environment or being in touch with all social classes, but the historical and ideological basis remains the same: the hero in a romance of exile and return must show endurance and fortitude in misfortune and undergo a tough apprenticeship period before he is eventually able to reassert his birthrights and re-establish order and law in his kingdom, demonstrating thus his worthiness to be a member of the ruling élite.

Januar 2014